

УДК 347.781.53:378.014.15:37.062

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.270421.138.761

ДОТРИМАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗВО УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

САВИЦЬКИЙ М. В.¹, докт. техн. наук, проф.,
ЄВСЄЄВА Г. П.², докт. наук з держ. упр., проф.,
БАБЕНКО В. А.^{3*}, канд. іст. наук, доц.

¹ Кафедра залізобетонних та кам'яних конструкцій, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 47-02-98, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-0002-0003

² Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: veysieieva.halyna@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

^{3*} Кафедра українознавства, документознавства та інформаційної діяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: ukr@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0001-7105-4653

Анотація. *Постановка проблеми.* Інтеграція України до європейського освітнього, соціального та культурного простору сьогодні, як ніколи, залежить не тільки від модернізації вищої освіти, відкриття нових освітніх програм, запровадження інноваційних методів навчання, але й від слідування закладами вищої освіти України запровадженим передовими університетами світу принципів академічної доброчесності, які мають бути запобіжником багатьох негативних явищ та мотиваційними стимулами для прогресивного розвитку науково-освітнього середовища Української держави. Науково-освітні заклади у сучасних умовах мають зробити вагомий внесок у наукові та соціальні інновації в державі, активно сприяти її інтелектуальному, інноваційному, інвестиційному іміджу на міжнародному рівні. Держава повинна створювати максимально сприятливі умови та стимулювати науковців до наукової творчості, до розкриття власного інтелектуального потенціалу, що сприятиме більш ефективному розвитку наукової сфери – умови дотримання права інтелектуальної власності, як важливого чинника академічної доброчесності у ЗВО України. **Мета.** Метою роботи є дослідження щодо дотримання принципів академічної доброчесності в освітній сфері, як фактору створення та правомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності, формування ментальної культури інтелектуальної власності в освітньому середовищі ЗВО України. **Висновки.** Без знання права інтелектуальної власності, його основних законодавчих норм, неможливо повною мірою дотримуватися принципів академічної доброчесності. Тому дотримання права інтелектуальної власності в системі вищої освіти є важливим фактором підготовки фахівців, розуміння ними цінності власних досягнень та вигод, які можна отримати через інновації та використання прав на результати власної творчості, фахівців, що будуть сприяти розбудові такого суспільства, де завдяки якісному забезпеченню захисту прав ІВ буде запроваджено і культуру академічної доброчесності. Категорія академічна доброчесність має розглядатися як взаємозв'язок важливих двох складових, які доповнюють одна одну, а саме: як система правових та морально-етичних принципів й правил у здобутті вищої освіти та наданні освітніх послуг, які забезпечують високу якість отриманих навчальних та наукових результатів та як система знань з права інтелектуальної власності, що формують креативний стиль мислення у молоді, здатність творити і ефективно розв'язувати складні міждисциплінарні завдання, не порушуючи моральних та законодавчих норм інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність; академічна доброчесність; принципи академічної доброчесності; вища освіта; освітні послуги; ЗВО України

COMPLIANCE WITH INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AS AN IMPORTANT FACTOR OF ACADEMIC INTEGRITY

SAVYTSKYI M.V.¹, *Dr. Sc. (Tech.), Prof.*,
YEVSIEIEVA H.P.², *Dr. Sc. (Publ. Admin.), Prof.*,
BABENKO V.A.^{3*}, *Cand. Sc. (History), Assoc. Prof.*

¹ Department of Reinforce-Concrete and Stone Constructions, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 47-02-98, e-mail: sav15@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-0002-0003

² Department of Ukrainian Studies, Documentation and Information Activity, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: evseeva@i.ua, ORCID ID: 0000-0001-9207-6333

^{3*} Department of Ukrainian Study, documentation and information activities, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho Str., 49600, Dnipro, Ukraine, tel. +38 (0562) 46-94-98, e-mail: ukr@pgasa.dp.ua, ORCID ID: 0000-0001-7105-4653

Abstract. Problem statement. Ukraine's integration into the European educational, social and cultural space today, more than ever, depends not only on the modernization of higher education, the opening of new educational programs, the introduction of innovative teaching methods, but also on the compliance by Ukrainian higher education institutions of the principles of academic integrity, which are introduced by the leading universities of the world and should be a safeguard against many negative phenomena and motivational incentives for the progressive development of the scientific and educational environment of Ukraine. Scientific and educational institutions in modern conditions must make a significant contribution to scientific and social innovations in the country, actively promote its intellectual, innovative, investment image at the international level. The state must create the most favorable conditions and stimulate scientists to scientific creativity, to reveal their own intellectual potential, which will contribute to more effective development of the scientific sphere – the conditions of intellectual property rights as an important factor of academic integrity in Ukraine. **The purpose of the article.** The purpose of the study is to consider the compliance of the principles of academic integrity in the educational sphere, as a factor in the creation and lawful use of intellectual property rights, the formation of a mental culture of intellectual property in the educational environment of Ukraine. **Conclusion.** Without understanding of basic legal norms of intellectual property law, it is impossible to fully adhere to the principles of academic integrity. Therefore, compliance with intellectual property rights in higher education is an important factor in training professionals, their understanding of the value of their own achievements and benefits that can be obtained through innovation and the use of rights to their own work, such professionals will contribute to the development of a society, where due to high-quality protection of IP rights, a culture of academic integrity will be introduced. The category of academic integrity should be considered as the relationship of two important components that complement each other, namely: as a system of legal, moral and ethical principles and rules in higher education and educational services that ensure high quality educational and scientific results and as a system of knowledge on intellectual property law, forming a creative style of young people's thinking, the ability to create and effectively solve complex interdisciplinary problems, without violating the moral and legal norms of intellectual property.

Keywords: *intellectual property; academic integrity; principles of academic integrity; higher education; educational services; higher education institutions of Ukraine*

Постановка проблеми. Інтеграція України до європейського освітнього, соціального та культурного простору сьогодні, як ніколи, залежить не тільки від модернізації вищої освіти, відкриття нових освітніх програм, запровадження інноваційних методів навчання, але й від слідування закладами вищої освіти України принципам академічної доброчесності, запровадженням передовими університетами світу, які мають бути запобіжником багатьох негативних явищ та

мотиваційними стимулами для прогресивного розвитку науково-освітнього середовища Української держави. Науково-освітні заклади у сучасних умовах мають зробити вагомий внесок у наукові та соціальні інновації в державі, активно сприяти її інтелектуальному, інноваційному, інвестиційному іміджу на міжнародному рівні. Але й від держави очікується «...формування нової наукової політики, побудова нової моделі взаємовідносин між науковцями, державою та суспільством, за

якої дотримуватиметься рівність інтересів держави та вченого, створення таких інституційних форм, які сприятимуть збільшенню попиту на інтелектуальні продукти, що продукують ЗВО. Держава повинна створювати максимально сприятливі умови <...>, що стимулюватимуть науковців до наукової творчості, до розкриття власного інтелектуального потенціалу, сприятимуть більш ефективному розвитку наукової сфери і країни у перспективі» [1]. До таких умов, у першу чергу, належить дотримання права інтелектуальної власності як важливого чинника академічної доброчесності у ЗВО України.

Аналіз публікацій. Проблема академічної доброчесності є темою наукових розвідок зарубіжних дослідників ще з 60-х років минулого століття, після декларування більшістю американських університетів доброчесного ставлення до навчання. Наразі поняття «академічна доброчесність» не тільки закріплено законодавчо, але розглядається в чисельних наукових розвідках вітчизняних дослідників, таких як: Ю. Д. Батан, Ю. В. Гаруст, Л. М. Грицаєнко, О. М. Рижко, А. С. Штефан, В. В. Ткаченко. І, хоча академічна доброчесність, як наукова тема, набула останнім часом досить широкого вивчення, особливо у зв'язку з прийняттям провідними ЗВО України нормативно-правових документів щодо імплементації закону України «Про освіту», зокрема статті 42 – Академічна доброчесність – [3], розгляд цієї категорії у співвідношенні з правом інтелектуальної власності є надзвичайно актуальним й нагальним для закладів вищої освіти та потребує подальших досліджень.

Метою роботи є дослідження щодо дотримання принципів академічної доброчесності в освітній сфері як фактору створення й правомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності та формування ментальної культури інтелектуальної власності в освітньому середовищі ЗВО України.

Виклад матеріалу. Важливим чинником академічної доброчесності у ЗВО України має бути визнання права інтелектуальної власності, повага до наукових доробків, результатів творчої діяльності авторів. Це матиме значний вплив не тільки на формування нової ментальності й запровадження культури інтелектуальної власності у наукових колах та на формування інтелектуального капіталу, а й ефективне використання інтелектуального потенціалу Української держави. Національна стратегія у сфері інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки однією з найважливіших стратегічних цілей розвитку вищої освіти в сучасний період вбачає «підвищення рівня знань з інтелектуальної власності <...> з метою зростання конкурентоспроможного людського капіталу задля високотехнологічного, інноваційного розвитку країни, створення умов для самореалізації й креативності особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці і держави у кваліфікованих кадрах» [2, с. 96]. Специфічними заходами досягнення стратегічних цілей між іншим названо й «...здійснення послідовної політики з академічної доброчесності у вищій освіті та науці із запровадженням відповідних механізмів та інструментів, у т. ч. із недопущення плагіату, зокрема враховуючи позитивний досвід співпраці МОН України, ВНЗ, наукових установ та Unichack; поширення наукових досліджень у сфері власності (ІВ) у ВНЗ та наукових установах з метою підготовки дисертаційних робіт для забезпечення сфери науки та освіти висококваліфікованими кадрами» [2, с. 96]. У попередніх дослідженнях нами вже аналізувалися заклади вищої освіти як надзвичайно важливий чинник підвищення ефективності інтелектуального потенціалу держави, бо значний відсоток з усіх результатів науково-технічної творчості, що створюються в державі, належить науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти (ЗВО). «Саме науково-педагогічний контингент вищого навчального закладу продукує

об'єкти права інтелектуальної власності (далі – ОПВ), що зумовлено безперервністю процесу творчості у навчальних закладах. Окрім того, заклади вищої освіти, які готують фахівців за різними напрямками, є унікальними науковими установами завдяки концентрації різнопланового наукового потенціалу, <...> співпраці на стику наук, що дає можливість вирішувати будь-які творчі завдання науково-прикладного характеру» [1, с. 93]. Та під час вирішення означених завдань відбувається і значна частина дій, які входять до порушення принципів академічної доброчесності, такі як плагіат, фальсифікація, порушення принципів співавторства, недотримання правил цитування тощо, дій, що вкрай негативно впливають і на дотримання права інтелектуальної власності.

Вимоги щодо академічної доброчесності учасників освітнього процесу, основні види порушень, відповідальність за них визначає стаття 42 Закону України «Про освіту» [3]. Також у 2018 р. Міністерство освіти і науки України надало закладам вищої освіти методичні рекомендації із застосування цих вимог. Але закріплення академічної доброчесності на законодавчому рівні не позбавило проблем, бо, на думку МОНУ, деякі ЗВО, наукові установи, спеціалізовані вчені ради та редакції наукових видань почали на свій розсуд інтерпретувати та застосовувати окремі норми цього Закону. На думку авторів статті, дієвому запровадженню принципів академічної доброчесності у ЗВО України заважає й ще досі не сформована культура щодо дотримання права інтелектуальної власності й відсутність знань у галузі інтелектуальної власності. У Національній стратегії у сфері інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки відзначається, що система інтелектуальної власності в Україні довгий час не була об'єктом критичного аналізу з позицій просвітництва. Серед основних суспільно-освітніх проблем щодо правового регулювання прав інтелектуальної власності вказано також на: «...неготовність суспільства поважати право інтелектуальної

власності, на існуючу зневагу до охорони результатів інтелектуальної праці, на відсутність в державі дієвих механізмів охорони та захисту результатів інтелектуальної творчості і, як наслідок, на великі масштаби порушень права інтелектуальної власності» [2, с. 75].

До нехтування правами авторів в українському суспільстві та у сфері вищої освіти, зокрема, є суперечливість законодавства з інтелектуальної власності, окремі законодавчі акти якого не приведені у відповідність між собою, а також мають деяку неузгодженість із законодавчим унормуванням академічної доброчесності, зокрема щодо нової, творчої ідеї, як першооснови для створення будь-якого результату творчої діяльності людини. Так, згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 8, п. 3), передбачена законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється «...на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі» [4]. Як бачимо, ідея сама по собі, якщо вона не втілена в результат творчої діяльності та не виражена в об'єктивній формі, не є об'єктом права інтелектуальної власності та не підлягає правовій охороні. Тобто на ідею, як таку, не можна закріпити авторське право й так само її не можна запатентувати. У той же час, з точки зору академічної доброчесності, неприпустимим є явище, яке вже закріпило за собою назву «плагіат ідей». Це явище має умови для розповсюдження саме у науковому освітньому середовищі. Та зважаючи на те, що ідея не захищена сьогодні ні авторським, ні патентним правом – правом інтелектуальної власності, необхідно пам'ятати, що втілення нової, творчої ідеї у будь-яку об'єктивну форму одразу зробить її твором – об'єктом правової охорони авторського права. Або ж, реалізація ідеї в технічному (технологічному) рішенні та відповідність її втілення умовам обороноздатності надає можливість її захисту патентним правом.

Порушення права інтелектуальної власності та принципів академічної доброчесності досить часто прослідковується під час спільних творчих проєктів у співавторстві, поширеній формі розробки наукових результатів у ЗВО. Більшість винаходів, корисних моделей та промислових зразків, тез, наукових статей, підручників створюються у співавторстві. Якщо співавторство, свідомо або несвідомо, плутають зі співробітництвом, то з цього й починається недотримання права

інтелектуальної власності та принципів академічної доброчесності. Технічна або навіть матеріальна підтримка наукової розробки, підбирання наукових текстів з Інтернету, набір тексту на комп'ютері в жодному разі не буде співавторством, якщо до цих складників проєкту не докладений творчий результат. Необхідною умовою для спільної наукової роботи, яка вважається співавторством згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права», є творчий характер спільної роботи авторів (рис. 1).

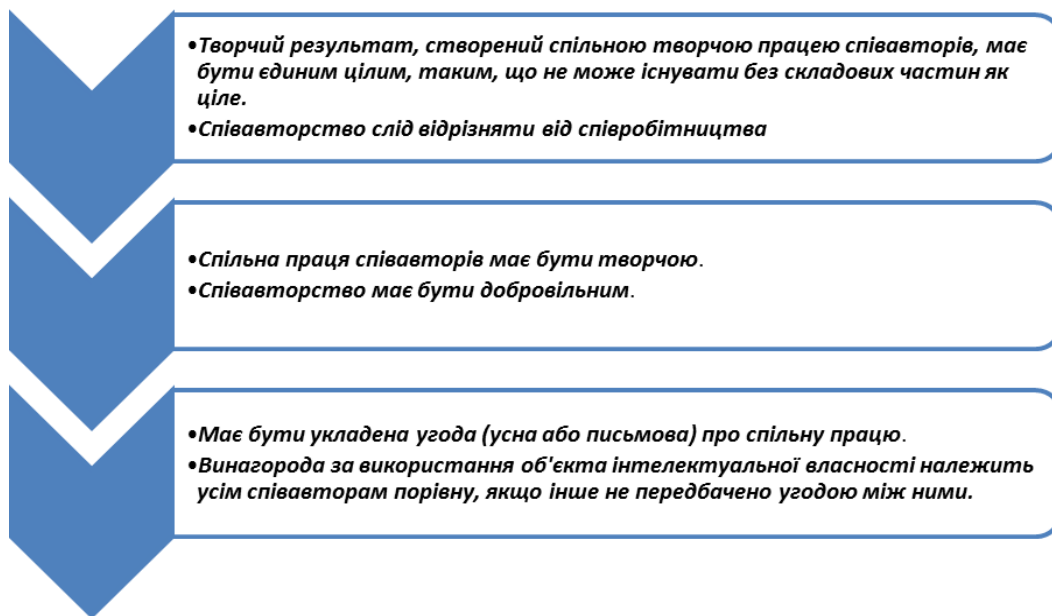

Рис. 1. Необхідні умови для визнання співавторства : розроблено авторами на основі джерел [4; 5, с. 436]

Згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» існує два види співавторства : роздільне та нероздільне (рис. 2). Найбільша кількість порушень права інтелектуальної власності та принципів академічної доброчесності відбувається за умови нероздільного співавторства, коли неможливо виділити працю кожного співавтора. За нероздільного співавторства, прикладом якого є тези, наукові статті, коли факт співробітництва, замість співавторства довести за допомогою права інтелектуальної власності практично неможливо, дієвим запобіжником має бути академічна доброчесність співавторів, дотримання ними таких її основних принципів як повага та довіра, чесність, персональна відповідальність, тощо [6].

Сумісна праця, як у роздільному, так і у нероздільному співавторстві має бути творчою з боку усіх співавторів. Автори об'єднують творчий процес і працюючи разом, намічають план, структуру твору, визначають кожному учаснику ту частину, яку він повинен створити. Звертає на себе увагу норма, прописана в законодавстві та представлена на рисунку 2, що за нероздільного співавторства об'єкт спільної праці може використовуватись лише за спільною угодою авторів. Тому, якщо співавторство можна розділити, (наприклад, під час видання підручників, навчальних посібників, створених колективом авторів), то це необхідно зробити обов'язково, зважаючи на проблеми, які в подальшому можуть виникнути між співавторами за нероздільного співавторства.

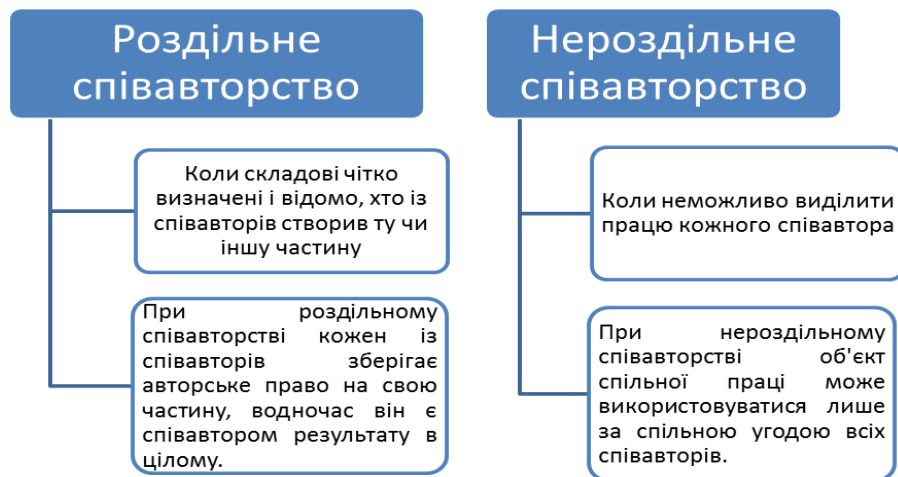

Рис. 2. Два види співавторства: розроблено авторами на основі джерела [4]

Суб'єктами авторського права можуть бути не лише автори, а й роботодавці, коли йдеться про так звані службові результати творчої діяльності, які найчастіше створюються саме у сфері вищої освіти. За певних умов роботодавець визнається суб'єктом права інтелектуальної власності незалежно від волі автора, хоча його не можна визнавати правонаступником, оскільки право інтелектуальної власності не переходить до нього від автора. Взаємовідносини між авторами та роботодавцями під час створення службових творів також вимагають дотримання принципів академічної доброчесності. «Чітко прописані службові обов'язки науково-педагогічних працівників у трудових договорах (контрактах), їх права та обов'язки відносно створення службових творів, а також відповідальність роботодавця (керівництва ЗВО) щодо службових ОПВ можуть стати запобіжником від порушень прав інтелектуальної власності у ЗВО України. Безумовно, науково-педагогічні працівники (автори) теж мають визнавати право ЗВО в особі роботодавця на об'єкти, створені на виконання службового завдання. Особливо, якщо працівник (автор) використовував для створення ОПВ матеріально-технічну базу закладу, будь-які технічні засоби, устаткування, лабораторії, інформацію, тощо. Але й роботодавець (ЗВО) має визнавати права науково-педагогічних працівників, захищати ці права...» [7, с. 63]. До сьогодні в Україні існує правова колізія,

пов'язана з протиріччям поєднання трудового права та права інтелектуальної власності у ЗВО України. Авторами «службових творів» є науково-педагогічні працівники, які перебувають у відносинах трудового найму у зв'язку з реалізацією трудових відносин, за трудовим договором та належать до сфери трудового права національного законодавства. Суб'єктом права, згідно цієї правової норми, є працівник як сторона трудового договору, а не як автор, тобто суб'єкт права інтелектуальної власності. У зв'язку з недоліками національного законодавства та відсутністю правового тлумачення цих протиріч, що негативно впливають на реалізацію прав науково-педагогічних працівників щодо ОПВ у ЗВО України, велика надія покладається на дотримання принципів академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу.

Академічна доброчесність може стати запобіжником також від поширення у науковому середовищі явища, яке є характерним для сфери політики, коли деякі політичні діячі користуються послугами так званих «літературних поденників» або гетеронімів, які пишуть твори (так звані «гетеронімні твори») на замовлення іншої особи, яка оприлюднює такий твір від власного імені. У Законі «Про авторське право і суміжні права» цього терміну не існує. Але щодо цього явища, яке на нашу думку стосується не лише політичної, а й освітньої сфери, науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України

дає розлогі пояснення. Оскільки взаємини між співавторами згідно ст. 436 ЦК України можуть визначатися угодою між ними (рис. 1), то автор твору і його замовник можуть розглядатися як співавтори, коли «...один розповідає про те, що було чи вигадане, а інший це записує і переробляє» [8, с. 122]. Працю гетероніма замовник оплачує за умови, що останній «...виявить бажання опублікувати твір анонімно, а замовник – під своїм власним ім'ям, і що гетеронім відмовиться від претензій на авторську винагороду під час опублікування твору. Таким чином з'являється твір лише з одним автором – замовником, який стає повноправним власником авторського права на твір <...>. Все начебто за законом, але проглядається явна моральна неохайність замовника» [8, с. 122]. Таку «моральну неохайність» необхідно розуміти як приклад академічної недоброчесності, якщо це стосується прикладів з освітянської сфери (зокрема, майже за такою схемою пишуться дисертаційні дослідження на замовлення). Оскільки національне законодавство поки що не має необхідної нормативної бази для запобігання такій практиці, то тут мають спрацювати основні принципи академічної доброчесності, формуючи академічну культуру співпраці.

Окрім вже названих аспектів великою проблемою академічного середовища є недопущення плагіату. 4 квітня 2018 року ТОВ «Антиплагіат» (Unicheck) та МОН України уклали Меморандум, згідно до якого українські ЗВО отримали можливість найближчі сім років безкоштовно використовувати надсучасний сервіс перевірки наукових робіт на плагіат. На червень 2019 року 130 закладів освіти підписало договори із компанією. Згідно зі статистикою Unicheck 173, в Україні (користувачі сервісу, які за географічною прив'язкою IP адреси знаходяться в Україні) у 2018 році середній показник текстових збігів у перевірених системою роботах сягнув 33,16 % [2, с. 78]. МОН України надав ЗВО кілька документів із рекомендаціями з академічної доброчесності для закладів вищої освіти (лист МОН від

23.10.2018 р. № 1/9-650, лист МОН від 15.08.2018 р. № 1/11-8681) [9; 10].

В Аналітичній записці «Запобігання окремих проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності», підготовленій МОН України пояснюється, що «...академічний плагіат не зводиться до текстових збігів, а може стосуватися також некоректного запозичення фактів, гіпотез, числових даних, методик, ілюстрацій, формул, моделей, програмних кодів, тощо. З іншого боку, текстові збіги можуть бути як академічним плагіатом, так і коректними цитуваннями, загальновідомою інформацією, посиланнями на літературні джерела й т. п. Критерії зарахування текстових збігів до академічного плагіату визначені «Рекомендаціями щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах» [11]. Зазвичай, у наукових текстах – статтях, тезах, монографіях, підручниках, наукових звітах – науково-педагогічні працівники широко використовують цитування як нормативних документів, так і джерел інших авторів. Згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 1. Визначення термінів) цитатою вважається «...порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерело цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні» [4]. Але в освітньому процесі (зокрема, в лекціях) виникає необхідність звернутися до підручників, посібників провідних вчених з того чи іншого питання та використати для пояснень цитати більшого обсягу або навіть великі наукові тексти. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 23, пп. 1, 2) дозволяє таке використання з дотриманням законодавчих норм використання цитат достатньо великого обсягу і навіть відтворення цілісних творів. Згідно Закону дозволяється використання джерела запозичення без згоди автора

(табл.), але з навчальною просвітницькою поставленою метою (навчання).
метою та в обсязі, виправданому

Таблиця

Використання джерела запозичення без згоди автора

Згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 23, пп. 1, 2) без згоди автора, але з обов’язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення допускається:		
Використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою (навчання)	Репрографічне відтворення одного примірника твору, у разі коли такий примірник використовується з метою освіти, навчання і приватного дослідження	Репрографічне відтворення навчальними закладами для аудиторних занять, опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків творів з ілюстраціями

Таблицю створено авторами згідно джерела [4].

Законом України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 23) та ЦК України (ст. 444 «Випадки правомірного використання твору без згоди автора») прописано приклади вільного відтворення та

репрографічного відтворення навчальними закладами для аудиторних занять навіть примірників творів інших авторів (рис. 3).

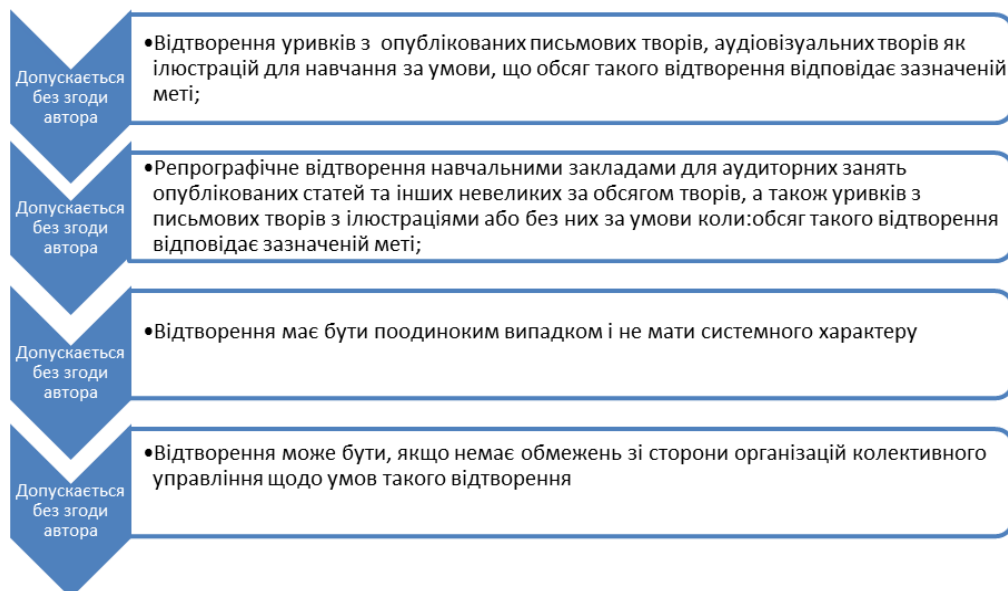

Рис. 3. Вільне відтворення примірників твору для навчання : розроблено авторами на основі джерел [4; 5]

Зважаючи на перехід до дистанційного навчання під час пандемії COVID-19, коли для проведення онлайн-занять науково-педагогічні працівники створюють свій навчальний контент та розміщують його з навчальною метою на різних освітніх платформах та в мережі Інтернет, необхідно бути особливо уважними до цих законодавчих норм. Бо, якщо навіть використання творів інших авторів буде зроблено з посиланням та обсяг цього використання буде виправдано навчальною метою, під час розміщення таких навчальних матеріалів на освітніх

платформах на постійній основі досить важко буде дотриматись виконання пункту закону, що «відтворення має бути поодиноким випадком та не мати системного характеру» [4; 5].

Таким чином, погоджуючись з думкою науковців, що академічна доброчесність є «...підґрунтям й дієвим інструментом надання й здобуття якісної вищої освіти, дотримання принципів, закладених у освітню діяльність та виховання цінностей академічної гідності» [12].

Слід все ж наголосити, що без знання права інтелектуальної власності, його

основних законодавчих норм буде неможливо повною мірою дотримуватися принципів академічної доброчесності. Тому знання права інтелектуальної власності в системі вищої освіти є важливим фактором підготовки фахівців, розуміння ними цінності власних досягнень та вигод, які можна отримати через інновації та використання прав на результати власної творчості фахівців, що будуть сприяти розбудові такого суспільства, де завдяки якісному забезпеченню захисту прав ІВ буде запроваджено і культуру академічної доброчесності. «Це також сприятиме міжнародній інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір, з урахуванням збереження і розвитку досягнень та

прогресивних традицій національної вищої школи» [2, с. 76].

Розуміючи під академічною доброчесністю «...багатогранну категорію, яка визначає систему правових та морально-етичних принципів й правил при здобутті вищої освіти та наданні послуг із вищої освіти, які забезпечують високу якість отриманих навчальних та наукових результатів» [12], надзвичайно важливим є таке доповнення цього визначення: на основі знань з права інтелектуальної власності, що формують креативний стиль мислення у молоді, здібність творити і ефективно розв'язувати складні міждисциплінарні завдання, не порушуючи моральних та законодавчих норм інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ступнікер Г. Л., Бабенко В. А. Інтелектуальний потенціал як ключовий чинник формування інтелектуального капіталу ЗВО України. *Економічний простір*. № 165. 2021. 148 с. С. 91–96.
2. Національна стратегія у сфері інтелектуальної власності на період 2020–2025 роки (проект). URL: <http://nipo.org.ua/activity/stvorennya-efektivnogo-navchalnogo-centru-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-iv>
3. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Стаття 42, частина 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
5. Цивільний кодекс України : текст відповідає офіційному станом на 1 квітня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text>
6. Кодекс честі ДВНЗ ПДАБА : сайт ПДАБА. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2018/04/zvstavkami.pdf>
7. Бабенко В. А. Реалізація прав інтелектуальної власності на службові твори у ЗВО України. Методологія оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності та практичні аспекти її застосування. *Всеукр. сем. з проблем економіки інтелектуальної власності : зб. наук. пр. III Всеукр. наук.-практ. конф.* (24 вересня 2020 р., м. Київ) : електр. зб. Київ : НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, 2020. 192 с. С. 58–66.
8. Право інтелектуальної власності : науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. За заг. ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. Київ : Парламентське вид-во, 2006. 432 с.
9. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти із підтримки принципів академічної доброчесності; розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту». Лист МОН від 23.10.2018 р. № 1/9-650. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrimati-akademichnu-dobrochesnist-vuniversiteti-mon-rozrobilo-ta-nadislalo-na-zvo-rekomendaciyi-z-akademichnoyi-dobrochesnosti>.
10. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо). Лист МОН від 15.08.2018 р. № 1/11-8681. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodozapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
11. Аналітична записка «Запобігання окремих проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності». Лист МОН від 20.05.2020 р. №1/9-263 «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності». URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti?fbclid=IwAR1VYIpsJhbTwD7PQ_kbqHJECgeq5WNV-3KH1ALgfZT4qL_1UK89j5Cv_5XI
12. Чумак О. В. Концепт категорії академічної доброчесності у вищій освіті. *Теорія та методика управління освітою*. 2017. № 2 (20). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v2_17/%D0%A7%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BA.pdf

REFERENCES

1. Stupniker G.L. and Babenko V. A. *Intelektualnyj potencijal jak ključovyj čynnnyk formuvannja intelektualnogo kapitalu ZVO Ukrainy* [Intellectual potential as a key factor in the formation of intellectual capital of the Free Economic Zone of Ukraine]. *Ekonomichnyj prostir* [Economic space]. 2021, no. 165, pp. 91–96. (in Ukrainian).
2. *Nacionalna strategija u sferi intelektualnoi vlasnosti na period 2020–2025 roky (proekt)* [National strategy in the field of intellectual property for the period 2020–2025 (project)]. URL: <http://nipo.org.ua/activity/stvorennja-efektivnogo-navchalnogo-centru-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-iv> (in Ukrainian).
3. *Pro osvitu. Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII, stattja 42, chastyna 4* [About education. Law of Ukraine of 05.09.2017 no. 2145-VIII, art. 42, p. 4]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian).
4. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 № 3792-XII* [On copyright and related rights: Law of Ukraine of 23.12.1993 no. 3792-XII]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (in Ukrainian).
5. *Cyvilnyj kodeks Ukrainy : tekst vidpovidaє oficijnomu stanom na 1 kvitnja 2012 r.* [Civil Code of Ukraine : the text corresponds to the official state as of April 1, 2012]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06#Text> (in Ukrainian).
6. *Kodeks česti DVNZ PDABA : sajт PDABA* [Code of honor of SHEI PSACEA : PSACEA website]. URL: <https://pgasa.dp.ua/wp-content/uploads/2018/04/z-vstavkami.pdf> (in Ukrainian).
7. Babenko V.A. *Realizacija prav intelektualnoi vlasnosti na sluzhbovi tvory u ZVO Ukrainy. Metodologija ocinky vartosti majnovyh prav intelektualnoi vlasnosti ta praktični aspekty ii zastosuvannja* [Implementation of intellectual property rights to official works in the higher education institutions of Ukraine. Methodology for assessing the value of intellectual property rights and practical aspects of its application]. *Vseukrainskyj seminar z problem ekonomiky intelektualnoi vlasnosti : zbirnyk naukovyh prac III Vseukrainskoj naukovo-praktičnoi konferencii (24 veresnja 2020 r., m. Kyiv)* [All-Ukrainian seminar on intellectual property economics : Proceedings of the III All-Ukrainian scientific-practical conference (24 September 2020, Kyiv)]. 2020, pp. 58–66. (in Ukrainian).
8. Paladij M.V., Myronenko N.M. and Zharov O.V. *Pravo intelektualnoi vlasnosti : naukovo-praktičnyj komentar do Cyvilnogo kodeksu Ukrainy* [Intellectual property law : Scientific and practical commentary to the Civil Code of Ukraine]. Kyiv: Parlament Publ., 2006, 432 p. (in Ukrainian).
9. *Metodyčni rekomendacii dlja zakladiv vyshhoj osvity iz pidtrymky pryncypiv akademichnoi dobročesnosti: Rozšyrenyj glosarij terminiv ta ponjat st. 42 “Akademichna dobročesnist” Zakonu Ukrainy “Pro osvitu”. Lyst MON vid 23.10.2018 r. № 1/9-650* [Guidelines for higher education institutions to support the principles of academic integrity; extended glossary of terms and concepts of Art. 42 “Academic Integrity” of the Law of Ukraine “On Education”. Letter from the Ministry of Education and Science dated October 23, 2018, no. 1/9-650]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrimati-akademichnu-dobročesnist-vuniversiteti-mon-rozrobilo-ta-nadislalona-zvo-rekomendaciyi-z-akademichnoyi-dobročesnosti>. (in Ukrainian)
10. *Rekomendacii shhodo zapobigannja akademichnomu plagiatu ta jogo vyjavlennja v naukovyh robotah (avtoreferatah, dysertacijah, monografijah, naukovyh dopovidjah, stattjah toshho). Lyst MON vid 15.08.2018 r. № 1/11-8681* [Recommendations for the prevention of academic plagiarism and its detection in scientific papers (abstracts, dissertations, monographs, scientific reports, articles, etc.). Letter of the Ministry of Education and Science dated 15.08.2018 no. 1/11-8681]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instrukc-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shhodozapobigannja-akademichnomu-plagiatu.pdf> (in Ukrainian).
11. *Analitichna zapyska “Zapobigannja okremyh problem i pomyluk u praktykah zabezpečennja akademichnoi dobročesnosti”. Lyst MON vid 20.05.2020 r. № 1/9-263 “Do pytannja unykennja problem i pomyluk u praktykah zabezpečennja akademichnoi dobročesnosti”* [Analytical note “Prevention of certain problems and errors in the practice of academic integrity”. Letter of the Ministry of Education and Science dated 20.05.2020 no. 1/9-263 “On the issue of avoiding problems and mistakes in the practices of ensuring academic integrity”]. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennja-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpečennja-akademichnoyi-dobročesnosti?fbclid=IwAR1VYIpSjhbTwD7PQkbqHJECgeq5WNV-3KH1ALgfZT4qL_1UK89j5Cv_5XI (in Ukrainian).
12. Chumak O.V. *Koncept kategorii akademichnoi dobročesnosti u vyshhij osviti* [The concept of the category of academic integrity in higher education]. *Teorija ta metodyka upravlinnja osvitoju* [Theory and methods of education management]. 2017, no. 2 (20). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v2_17/%D0%A7%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BA.pdf. (in Ukrainian)

Надійшла до редакції 07.04.2021.